

Vladimír Iljič Lenin
K otázce o dialektice

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 76 (1951), No. 4, 231--234

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/108423>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1951

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ČASOPIS PRO PĚSTOVÁNÍ MATEMATIKY

Vydává Ústředí výzkumu a technického rozvoje • Ústřední ústav matematický

SVAZEK 76 • PRAHA, 29. 12. 1951 • ČÍSLO 4

REFERÁTY A ČLÁNKY

K OTÁZCE O DIALEKTICE

V. I. LENIN.

(Podle ruského textu *K voprosu o dialektike*, Filosofskie tētradi, 1947, str. 327 až 330.)*

Rozdvojení jednotného a poznání jeho si odporujících částí (viz citát z Filona o Herakleitovi na začátku III. části („O poznání“) Lassallova Herakleita) je *podstatou* (jednou z „podstatných vlastností“, jednou ze základních, ne-li základní osobitostí či rysem) dialektiky. Tak právě stává otázkou také Hegel (Aristoteles ve své „Metafysice“ s tím neustále *zápasí a bojuje* proti Herakleitovi, resp. proti Herakleitovým ideám).

Správnost této stránky obsahu dialektiky musí být prověřena dějinami vědy. Této stránce dialektiky bývá obyčejně (na př. u Plechanova) věnováno málo pozornosti; totožnost protikladů bývá pojímána jako souhrn *příkladů* („na př. zrno“, „na př. prvotní komunismus“. Totéž u Engelse. To však „pro popularnost“...), a nikoli jako *zákon poznání* (a zákon objektivního světa).

V matematice + a —. Diferenciál a integrál.

V mechanice akce a reakce.

Ve fyzice kladná a záporná elektřina.

V chemii sloučení a disociace atomů.

Ve vědě o společnosti třídní boj.

Totožnost protikladů (snad by bylo správnější říci: jich „jednota“? ačkoliv rozdíl mezi termíny totožnost a jednota tu není zvlášť podstatný. V jistém smyslu jsou oba správné) jest uznání (objev) odporujících si, *vzájemně se vylučujících*, protikladných tendencí ve *všech* jevech a procesech přírody (*počítajíc v to i ducha, i společnost*). Podmínkou poznání všech procesů světa v jejich „*samopohybu*“, v jejich spontánním vývoji,

*) Český díve přeložil *Ludvík Svoboda* v knize: *Materialismus a empiriokriticismus* str. 281 až 284. Redakce provedla některé menší změny v českém překladu.

v jejich živoucím životě, jest poznání jich jakožto jednoty protikladů. Vývoj jest „bojem“ protikladů. Dvě základní (či dvě možné?, či dvě v historii se vyskytující?) koncepce vývoje (evoluce) jsou vývoj jako zmenšování a zvětšování, jako opakování, a vývoj jako jednota protikladů (rozdvojení jednotného na vzájemně se vylučující protiklady a vzájemný poměr mezi nimi).

Při první koncepci vývoje zůstává ve stínu „*samo*“-pohyb jako *hybná* síla, jeho zdroj jako motiv (nebo bývá tento zdroj přenášen *na venek* — bůh, subjekt etc.). Při druhé koncepci je věnována pozornost hlavně poznání *zdroje* „*samo*“-pohybu.

První koncepce je mrtvá, chudá, suchá. Druhá je živoucí. *Jen* druhá dává klíč k „samopohybu“ všeho jsoucna; jen ona dává klíč ke „skokům“, k „přerušení povlovnosti“, k „přeměně v protiklad“, k zničení starého a vzniku nového.

Jednota (shoda, totožnost, rovnost působení) protikladů jest podmíněná, dočasná, přechodná, relativní. Boj vzájemně se vylučujících protikladů je absolutní, jako je absolutní vývoj, pohyb.

N. B.: rozdíl mezi subjektivismem (skepticismem a sofistickou etc.) a dialektikou je mimo jiné v tom, že v (objektivní) dialektice je poměrný (relativní) též rozdíl mezi relativním a absolutním. Pro objektivní dialektiku v relativním jest absolutní. Pro subjektivismus a sofistiku relativní jest jen relativní a vylučuje absolutní.

Marx analyzuje v „Kapitálu“ s počátku nejprostší, nejobvyklejší, nejzákladnější, nejběžnější, nejvšednější *poměr* buržoasní (zbožní) společnosti, s nímž se milionkrát setkáváme: směnu zboží. Analýsa odhaluje v tomto nejprostším zjevu (v této „buňce“ buržoasní společnosti) *všechny* rozpory (resp. zárodek *všech* rozporů) soudobé společnosti. Další výklad nám ukazuje vývoj (*i* růst *i* pohyb) těchto rozporů i této společnosti v Σ^*) jejich jednotlivých částí, od jejího počátku až k jejímu konci.

Právě taková má býti metoda výkladu (resp. studia) dialektiky vůbec (neboť dialektika buržoasní společnosti u Marxe jest jen zvláštním případem dialektiky). Začněme nejprostším, nejobvyklejším, nejběžnějším etc., *libovolným* *saudem*: listy stromu jsou zelené; Ivan jest člověk, Alík je pes, a pod. Již zde (jak geniálně zpozoroval Hegel!) jest *dialektika: jednotlivé JEST obecné* (srv. Aristoteles, *Metafysika*, něm. překlad Schweglerův, sv. II, str. 40, 3. kniha, 4. kap. 8—9: denn natürlich kann man nicht der Meinung sein, dass es ein Haus — dům vůbec — gebe ausser den sichtbaren Häusern“, „*ὅ γὰρ ἂν θεῖται εἶναι τινα οἰκίαν παρὰ τὰς τινὰς οἰκίας.***)

*) Řecké Σ znamená v matematice součet. Překl.

**) Neboť není možno se domnívati, že jest nějaký dům mimo viditelné domy, Překl.

To znamená, že protiklady (jednotlivé je protikladem obecnému) jsou totožné: jednotlivé neexistuje jinak, než v té souvislosti, jež vede k obecnému. Obecné existuje jen v jednotlivém, skrze jednotlivé. Každé jednotlivé jest (tak či jinak) obecné. Každé obecné jest (částičkou nebo stránkou nebo podstatou vlastností) jednotlivého. Každé obecné jen přibližně zahrnuje všechny jednotlivé předměty. Každé jednotlivé je neúplně obsaženo v obecném atd. atd. Každé jednotlivé souvisí tisíci přechody s jednotlivými (věcmi, jevy, procesy) jiného *druhu* atd. *Již zde* jsou prvky, počátku pojmu *nutnosti*, objektivní souvislosti v přírodě atd. Nahodilé a nutné, jev a podstata jsou už zde, neboť řekneme-li: Ivan jest člověk, Alík je pes, *toto* jest list stromu atd., *ponecháváme stranou* řadu znaků jako nahodilé, oddělujeme podstatné od toho, co se nám jeví, a stavíme jedno proti druhému.

Tak možno (a nutno) v libovolném soudu, jako v „buňce“, objeviti počátky *všech* prvků dialektiky, a ukázati tak, že dialektika jest vlastní všemu lidskému poznání vůbec. A přírodověda nám ukazuje (a to nutno opět ukázati na *libovolném* nejjednodušším příkladě) objektivní přírodu s týmiž jejími vlastnostmi, přeměnu jednotlivého v obecné, nahodilého v nutné, přechody, přelivy, vzájemnou souvislost protikladů. Dialektika *jest právě* teorií poznání (Hegela i) marxismu: právě této „stránce“ věci (to není „stránka“ věci, nýbrž *podstata* věci) nevěnoval pozornost Plechanov, nemluvic už o jiných marxistech.

Poznání jako řadu kruhů líčí i Hegel (viz Logiku) — i soudobý „gnoseolog“ přírodních věd, eklektik, nepřítel hegelovštiny (jíž nepochopill), Paul Volkman (viz jeho „Erkenntnistheoretische Grundzüge der Naturwissenschaft“).

„Kruhy“ ve filosofii: (jest nutná chronologie *osob*? Nikoli!). Antická: od Demokrita k Platonovi a k dialektice Herakleitově. Renaissance: Descartes versus Gassendi (Spinoza?).

• Nová: Holbach-Hegel (přes Berkeleye, Humea, Kanta). Hegel-Feuerbach-Marx.

Dialektika jako *živoucí* mnohostranné (při čemž počet stránek se neustále zvětšuje) poznání s nekonečným počtem odstínů v každém přistupování, přibližování ke skutečnosti (s filosofickým systémem, jenž z každého odstínu vyrůstá v celek) — to právě jest ten nesmírně bohatý obsah u srovnání s „metafysickým“ materialismem, jehož základním *nedostatkem* jest to, že nedovede uplatniti dialektiku na teorii odrazu (Bildentheorie), na proces a vývoj poznání.

Filosofický idealismus jest jen nesmyslem s hlediska materialismu hrubého, prostého, metafysického. Naopak s hlediska dialektického materialismu jest filosofický idealismus jednostranné, přehnané, über-

schwengliches (Dietzgen) rozvíjení (nafukování, nabubřování) jednoho rysu stránky, plošky poznání v absolutno, *odtržené* od hmoty, od přírody a zbožněné. Idealismus je kněžourství. Správně. Ale idealismus

N. B.: || filosofický jest („*správněji*“ a „*kromě toho*“) cesta tento aforismus. || ke kněžourství *přes* jeden z odstínů nekonečně složitého lidského *poznání* (dialektického).

Lidské poznání není (resp. nejde) přímou čarou, nýbrž křivkou, jež se nekonečně přibližuje řadě kruhů, spirále. Libovolný úryvek, zlomek, kousek této křivky může být přeměněn (jednostranně přeměněn) v samotnou, celou, přímou čáru, jež (nevidíme-li pro stromy lesa) vede do bažiny, ke kněžourství (kde ji *zakotvuje* třídní zájem vládnoucích tříd). Přímocharost a jednostrannost, ztrnulost a zkostrnatělost, subjektivismus a subjektivní slepota voilà (to jsou) gnoseologické kořeny idealismu. A kněžourství (= filosofický idealismus) ovšem má *gnoseologické* kořeny, není bez půdy; jest nesporně *hluchým květem*, ale hluchým květem, rostoucím na živém stromě živoucího, plodného, pravdivého, mohutného, všemocného, objektivního, absolutního lidského poznání.